

กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร ของชุมชนผู้พลัดถิ่น ภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

Participation Process in Food Security Enhancement of Internally Displaced Community, Pong Hai Village, Mae Sao Sub-district, Mae Ai District, Chiang Mai Province

พจนานถ อินทรมานนท์¹

লেখলা ত্রিএকানুগল² বরনষ রতনপংষ³ নাবিন প্রমজসা⁴

¹ดุขภูบัตติต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³อาจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพความมั่นคงทางอาหาร วิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วม สังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วม และติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ศึกษาได้แก่ผู้นำชุมชนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนเยาวชน และตัวแทนจากหน่วยงานพัฒนาที่ทำงานในชุมชนจำนวน 14 คน เครื่องมือวิจัยได้แก่แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แบบบันทึกภาคสนาม การทำแผนที่และปฏิทินที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยจัดกลุ่มข้อมูล และหาความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความมั่นคงทางอาหารอื่นได้แก่ การพึ่งพาตนเองด้านอาหารของชุมชนสิทธิในฐานะทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในฐานะทรัพยากรการผลิต ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางเศรษฐกิจและสิทธิในระบบอาหาร การเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ มิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนา ความเสี่ยง ความเปราะบาง และศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการรับมือและช่วยเหลือกันด้านความมั่นคงทางอาหาร

ผลการวิจัยพบว่าผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ ถือว่าข้าวคือชีวิตและนิยามความมั่นคงทางอาหารว่า คือการทำไร่หมุนเวียน มีข้าวพอกินตลอดปี มีพืชผักปลอดภัยหลากหลาย มีสัตว์เลี้ยง หาดของป่า ลำสัตว์ป่า และมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหาร ซึ่งความมั่นคงทางอาหารหารสัมพันธ์กับการมีที่ดิน สภาพความมั่นคงทางอาหารตามตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน มีการพึ่งพาตนเองด้านอาหารร้อยละห้าสิบของแหล่งอาหาร สิทธิในฐานะทรัพยากรธรรมชาติมีข้อจำกัดภายใต้กฎหมายอุทยานแห่งชาติ สิทธิในฐานะทรัพยากรการผลิตของชุมชน มีข้อจำกัดในเรื่องที่ดินทำกิน มิติทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและสิทธิในระบบการค้าอาหารของชุมชนนั้นครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายด้านอาหารร้อยละเจ็ดสิบของรายได้ การเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพอยู่ในระดับต่ำเพราะซื้ออาหารจากภายนอก ทำให้ไม่มั่นใจในความปลอดภัยของอาหาร มิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนาที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของชุมชน พบว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวกับระบบความเชื่อต่อทรัพยากรส่วนรวมมีน้อยลง และระบบการแบ่งปันอาหารทำในเฉพาะญาติพี่น้องเท่านั้น มีความเสี่ยงและความเปราะบางของความมั่นคงทางอาหารสูง เนื่องจากการหาอาหารในเขตอุทยานแห่งชาติ สภาพอากาศร้อน และขาดน้ำ ศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการปรับตัวกับภาวะความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับต่ำ มีกระบวนการวิเคราะห์สภาพปัญหาและแสวงหาทางออกร่วมกัน รูปแบบการมีส่วนร่วม คือตั้งกลุ่มปลูกผักสวนครัว ศึกษาดูงาน และปลูกผัก จากการจัดเวทีเพื่อติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมพบว่าแม่พืชผักที่ปลูก เหี่ยวเฉา เมล็ดพันธุ์มีการงอกต่ำจากอากาศร้อนจัดและขาดน้ำ แต่สมาชิกกลุ่มยังมั่นใจว่าการปลูกผักเป็นแนวทางที่เหมาะสม อีกทั้งเมล็ดผักพื้นบ้านงอกดีกว่าเมล็ดจากนอกหมู่บ้าน สิ่งสำคัญที่พบคือการเคารพผู้นำของลาหู่สำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

คำสำคัญ : ความมั่นคงทางอาหาร ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ การมีส่วนร่วม

Abstract

This participatory action research aimed to investigate food security situation, analyze and synthesize the pattern of participation, then monitor and evaluate the participation process of food enhancement of Internally Displaced Community in Pong Hai Village, Mae Sao Sub-district, Mae Ai District, Chiang Mai Province. The population of the study were 14 people

comprised of formal leaders, no formal leaders, youth and representatives from local organizations. The main tools were notes for group and focus group discussion participant observation, non - participant observation, field notes mapping and calendar relevant to food security. Triangulations were used to check the accuracy of the data. Typology and taxonomy were used for content analysis and to determine relationship and linkage to the food security issues which were self-reliance on food, rights to natural resources, rights to community resources, household economic and commercial rights of the community, access to safe food, cultural practices in relation to food security, risks and vulnerability to food shortages, ability to cope with food insecurity was only among high food security people who own more land.

It was found that the displaced Lahu of Pong Hai recognized Rice as Life. The definition of food security for them was relevant to their living context which includes shifting cultivation, having enough rice to eat throughout the year, having varieties of safe vegetables, raising animals, foraging, hunting and participating in the Lahu culture of sharing food. It was also found that food security depended on land holding. Eight food security indicators at the local level were used to explain the food security. This revealed that the self-reliance on food was at fifty percent, rights to natural resources were limited under national park regulations, rights to community resources was also limited due to land utilization under national parks and population growth. The household economic and commercial rights of the community were low as they spent seventy percent of their income on food. Access to safe food was low as they relied on bought food that may be contaminated by pesticides. The cultural practices in relation to food security were diminishing and traditional Lahu food sharing was only among relatives while there was no system to help each other in the form of funds. The risks and vulnerability to food shortages were foraging under the national park, hot weather and lack of rain. The ability to cope with food

insecurity was only among high food security people who own more land. The participation to enhance food security was done through a trial of home-grown vegetables group. After a study trip to a farm run on sufficient economy principles, the group grew vegetables with local seeds they kept, the seeds from the farm they visited and bought seeds. People forums were set up to monitor and evaluate the home-grown vegetables which revealed that the seed germination and vegetables growth were low due to hot weather and lack of rain. However local seeds were better germination rate than the seeds got from the visited farm and seeds bought from the markets. One important issue found in the research was respect of the Lahu leader being a key to achieving the goals of the project.

Keywords : Food security, Internally Displaced Persons (IDPs), participation

บทนำ

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องได้รับอาหารที่เพียงพอทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ การขาดแคลนอาหารหรือการตกอยู่ในภาวะทุพโภชนาการ มีผลต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองของมนุษย์ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมได้ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ซึ่ง Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), World Food Program (WFP) และ International Fund for Agricultural Development (IFAD) (2012: 8-10) ได้ระบุว่า ในปีคริสต์ศักราช 2011-2013 มีผู้คนจำนวน 842 ล้านหรือร้อยละ 12 หรือประมาณ 1 ใน 8 ของประชากรโลกกำลังเผชิญกับภาวะอดอยากหิวโหย โดยมีสัดส่วนของผู้ที่อดอยากหิวโหยที่อยู่ในภูมิภาคที่กำลังพัฒนาจำนวนประมาณ 827 ล้านคน หรือร้อยละ 98.2 ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้ที่อยู่ในทวีปเอเชีย จำนวน 552 ล้านคน หรือร้อยละ 66.7 และในจำนวนนี้มีผู้คน 64.5 ล้านคนหรือร้อยละ 11.7 อาศัยอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสำหรับประเทศไทยนั้น FAO (<http://www.fao.org/hunger/en/>, 2013) ได้ระบุว่าประเทศไทยมีผู้ที่อยู่ในภาวะอดอยากหิวโหยจำนวน 4 ล้านคนหรือร้อยละ 5.8 จากประชากรทั้งหมดจำนวน 69.9 ล้านคน

จากการที่ประเทศไทยมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในสถานะประชาชน ภายใต้การคุ้มครองของรัฐธรรมนูญของประเทศ รวมทั้งกฎหมาย กฎระเบียบ กติกา และ ข้อบังคับต่างๆ ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่เป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินหรือบรรพชนอาศัยทำกินอยู่บนพื้นที่สูงในราชอาณาจักร มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาและการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอาศัยอยู่ ในพื้นที่ต่างๆของประเทศด้วย และในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเหล่านี้มักมีกลุ่มคน ที่มีสถานะเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ รวมอยู่ด้วย ในกรณีของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยนั้น คณะกรรมการด้านสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ สำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550 : 17-18) ได้นำเสนอข้อมูลจากการสำรวจ ภาคสนามว่าภายใต้นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับป่า และความมั่นคงของรัฐ และการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอพยพโยกย้าย ได้มีผลทำให้มีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ บนพื้นที่สูงอันประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ เมี่ยน อาข่า ลีซอ ม้ง และลีซอ ที่มีถิ่นฐาน บ้านเกิดอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง น่าน และเชียงราย จำนวน 10 ชุมชน คิดเป็น จำนวนครัวเรือน 740 ครัวเรือน และเป็นจำนวนประชากรจำนวนทั้งสิ้น 2,969 คน ได้กลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ ที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เนื่องจาก ไม่มีการเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับการอพยพ ซึ่งปัญหาร่วมที่สำคัญของผู้พลัดถิ่น ภายในประเทศ คือ ปัญหาเรื่องน้ำ ที่ดินที่ส่งผลต่อการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวไร่ ที่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมักปลูกเป็นไร่ผสมกับพืชอาหารอื่นๆ มีผลผลิตข้าวไร่ที่น้อยมาก จนแทบวัดไม่ได้และไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

สำหรับชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะฮอย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร อันได้แก่ ความไม่สามารถพึ่งพาตนเองด้านอาหารข้อจำกัดด้านสิทธิในฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในฐานทรัพยากรการผลิต สิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิในระบบอาหาร การเข้าถึง อาหารที่มีคุณภาพ มิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนา ความเสี่ยง ความเปราะบาง และ ศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการรับมือและช่วยเหลือกันด้านความมั่นคงทางอาหาร อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในการหาอาหาร และใช้ที่ดินสำหรับการเพาะปลูกในเขตอุทยาน แห่งชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่บ้านโป่งไฮ จึงเป็นตัวแทนของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อประเมินผลกระทบกระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่ใช่ทางการที่อาศัยอยู่ในชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้แสดงความสมัครใจในการร่วมทำงานวิจัยเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โดยมีข้อคาดหวังว่าจะช่วยฟื้นฟูความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้าใจร่วมกัน และความสามัคคีของชุมชนที่จะเป็นฐานสำคัญในการแก้ปัญหาอื่นๆ ของชุมชนที่มีความซับซ้อน เกี่ยวพัน และเชื่อมโยงกันจำนวน 14 คน ดังนี้คือ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ผู้นำทางศาสนา 1 คน ผู้อาวุโสของชุมชน 3 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สวจำนวน 2 คน ตัวแทนเยาวชน 2 คน ตัวแทนจากมูลนิธิธรรมาภิบาล 1 คน เจ้าหน้าที่จากสถานบริการสาธารณสุขชุมชน 1 คน และครูจากโรงเรียนบ้านโป่งไฮ 1 คน

เครื่องมือและวิธีการในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการจัดบันทึกภาคสนาม

ผู้วิจัยได้มีกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งใช้ในช่วงเริ่มต้นของการวิจัย ได้แก่ การศึกษาสภาพชุมชน และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร เช่น การแบ่งปันอาหาร พิธีกรรมด้านอาหาร

การหาอาหาร การศึกษาดูงาน และการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร การจดบันทึกภาคสนาม การสนทนา เพื่อการสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ในการแนะนำตัว แนะนำโครงการวิจัย การปรับความเข้าใจ ความคาดหวัง และบทบาทต่างๆ ทบทวนการทำงานร่วมกัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ใช้ล่ามซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น ใช้แผนพลิกในการสรุปประเด็นการประชุม ใช้ภาพวาด สัญลักษณ์ ประกอบการอธิบาย ให้สามารถเข้าใจกันมากที่สุด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเกี่ยวกับสาเหตุและโครงสร้างของปัญหา โดยวิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยมีแหล่งข้อมูลที่เป็นแกนนำชุมชนของหมู่บ้านโป่งไฮ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโส สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ตัวแทนจากมูลนิธิธนาวาเด็ก เจ้าหน้าที่จากสถานบริการสาธารณสุขชุมชน และครูจากโรงเรียนบ้านโป่งไฮ รวมทั้งสิ้น 14 คน เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและโครงสร้างของปัญหาของความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ร่วมกันแสวงหาทางแก้ไขปัญหที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Planning for Action: PPA) โดยใช้กระบวนการวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเครื่องมือสำคัญคือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ และจัดทำแผนปฏิบัติการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action and Evaluation : PAE) โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อถอดประสบการณ์การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนทั้งที่เป็นความสำเร็จ และความล้มเหลวของการปฏิบัติรวมทั้งเงื่อนไขและวิธีการของความสำเร็จดังกล่าว

การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล มีการตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่การตรวจสอบด้านข้อมูล ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลกับวิเคราะห์ข้อมูลโดยการการจัดหมวดหมู่ส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับสภาพความมั่นคงทางอาหาร โดยพิจารณาว่าเป็นปัจจัยภายใน หรือปัจจัยภายนอก

ที่ครอบคลุมในทุกมิติของความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ การพึ่งพาตนเองด้านอาหาร สิทธิในฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในฐานทรัพยากรการผลิต ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางเศรษฐกิจและสิทธิในระบบอาหาร การเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ มิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนา ความเสี่ยง ความเปราะบาง ศักยภาพของครัวเรือนและชุมชน ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบของการวิเคราะห์สภาพความมั่นคงทางอาหาร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่าผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮให้ความสำคัญกับข้าว และถือว่า "ข้าวคือชีวิต" นอกจากข้าวจะเป็นอาหารหลักเพื่อการบริโภคแล้วยังหมายถึงการเกื้อกูลกันในระหว่างเครือญาติ การได้มีข้าวไว้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณีต่างๆ ในวัฒนธรรมของลาหู่ และข้าวยังเป็นสิ่งแสดงความมั่งคั่งอีกด้วย โดยมีค่านิยมของ คำว่า ความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ "การได้ทำไรหมุนเวียน มีข้าวพอกินตลอดทั้งปี มีพืชผักที่ปลอดภัย หลากหลายชนิด มีสัตว์เลี้ยง มีการหาของป่า ได้ยิงสัตว์ป่า และมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน" นอกจากนี้สิ่งสำคัญอีกนอกจากนี้ความมั่นคงทางอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับที่ดิน

สภาพความมั่นคงทางอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ อธิบายตามตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนได้ดังนี้คือการพึ่งพาตนเองเป็นสัดส่วนครึ่งหนึ่งของสัดส่วนของแหล่งอาหารทั้งหมดคือ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน อันได้แก่ ป่าและน้ำ แหล่งการผลิตของชุมชนคือการปลูกพืชผักจากวัฒนธรรมการแบ่งปันอาหารของลาหู่ และจากการซื้อส่วนสิทธิในฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน พบว่า แหล่งอาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ คือ ป่า และแหล่งน้ำที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอาหารได้ตลอดทั้งปี แต่มีข้อจำกัดภายใต้กฎหมายอุทยานแห่งชาติ ในด้านสิทธิในฐานทรัพยากรการผลิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาพันธุ์พืชท้องถิ่น พบว่ามีพืชเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น และเป็นพันธุ์พืชเพื่อการเพาะปลูกในครอบครัวเท่านั้น ส่วนทรัพยากรการผลิตที่เกี่ยวกับที่ดินทำกินยังมีข้อจำกัด เนื่องจากอยู่ภายใต้เขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สำหรับมิติทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสิทธิในระบบการค้าอาหารของชุมชน พบว่า ยังคงต้องพึ่งพาหาซื้ออาหารจากตลาดเป็นสัดส่วนครึ่งหนึ่งของแหล่งอาหารทั้งหมด มีสัดส่วนการกระจายผลผลิตทางการเกษตร เป็นการกระจายสู่

ตลาดภายนอกทั้งหมด ยกเว้นข้าวที่ผลิตไว้เพื่อบริโภค มีการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ยังอยู่ในระดับต่ำเพราะมีการใช้สารเคมี ได้แก่ ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าหญ้าในกระบวนการผลิตพืชต่างๆ นอกจากนี้ยังไม่มีความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งผลิตอาหารที่ซื้อมาบริโภคว่ามีความปลอดภัยเพียงใด ส่วนมิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนาที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารของชุมชน พบว่ามีเฉพาะพิธี มอ เล เว ซึ่งเป็นพิธีเลี้ยงผีเพื่อขออนุญาตล่าเนื้อสัตว์ในป่าเท่านั้น มีการสำรองอาหารเฉพาะกลุ่มที่มีที่ดินถือครองมากกว่า มีการแบ่งปันอาหารเฉพาะญาติพี่น้องของตนเอง แต่ไม่มีระบบการช่วยเหลือกันด้านอาหารในชุมชน ประเด็นความเสี่ยงและความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนภายใต้เขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สภาพอากาศที่ร้อนและการมีฝนทิ้งช่วง ศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการปรับตัวกับภาวะความมั่นคงทางอาหาร ยังอยู่ในระดับต่ำเพราะไม่มีการปลูกพืชอาหารไว้กินเอง นอกจากกลุ่มผู้มีความมั่นคงทางอาหารสูงแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีการสำรองอาหาร

กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศของชุมชนลาหู่บ้านโป่งไฮ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการทบทวนสภาพความมั่นคงทางอาหารวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาความมั่นคงทางอาหาร และร่วมกันแสวงหาทางเลือกในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการอภิปราย และเสนอแนะ กิจกรรมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอันได้แก่ การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ และการปลูกพืชผักสวนครัว

รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศ ชุมชนลาหู่บ้านโป่งไฮ ประกอบด้วยการเลือกกิจกรรมการปลูกพืชสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร จัดตั้งกลุ่มปลูกผักสวนครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 4 คน การร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ มีการกำหนดกิจกรรมหลักที่ประกอบด้วย การนำสมาชิกกลุ่มปลูกผักสวนครัวศึกษาดูงาน การกำหนดชนิดพืชผักที่จะปลูก การเลือกพื้นที่ และเตรียมพื้นที่ปลูก การปลูกและดูแลรักษาพืชผัก

การประเมินผลกระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศของชุมชนลาหู่บ้านโป่งไฮโดยการสนทนากลุ่มพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมเชื่อมั่นว่าการปลูกผักสวนครัวไว้เป็นอาหารของครัวเรือนเป็นวิธีที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน มีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก เนื่องจาก มีความเหมาะสมกับพื้นที่และสภาพแวดล้อมของบ้านโป่งไฮสามารถเจริญเติบโตได้ดีและเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านได้ในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อได้ดังนี้

ข้าวและนิยามความมั่นคงทางอาหาร การที่ผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ ให้คุณค่าแก่ข้าวเมื่อกล่าวถึงความมั่นคงทางอาหาร และการนิยามความมั่นคงทางอาหารว่า "คือการได้ทำไร่นาหมุนเวียน มีข้าวพอกินตลอดทั้งปี มีพืชผักที่ปลอดภัย หลากหลายชนิด มีสัตว์เลี้ยง มีการหาของป่า ได้ยิงสัตว์ป่า และมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหาร ซึ่งกันและกัน" เป็นการสะท้อนให้เห็นนัยยะที่ต้องการมีอาหารที่เพียงพอ และปลอดภัย มีระบบการผลิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องนิยามความมั่นคงทางอาหารในระดับนานาชาติและระดับชาติแล้ว ยังมีความสอดคล้องกับชุมชนอื่น ดังที่ บัณฑิต ปิยะศิลป์ (2549 : 12) ที่ได้สรุปความหมายของความมั่นคงทางอาหารที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ คือการมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับบริโภคทั้งระดับภายในครอบครัว ชุมชน อาหารมีคุณภาพและปลอดภัย มีสารอาหารครบถ้วนตามหลักโภชนาการและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยจัดการผลผลิตที่สอดคล้องเหมาะสม เป็นธรรม มีการกระจายอาหารอย่างทั่วถึงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน มีทรัพยากรเพื่อการผลิตที่พอเพียงทั้งที่ดิน และน้ำ

การอธิบายสภาพความมั่นคงทางอาหารของผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งใช้ตัวชี้วัดในระดับชุมชนโดยอ้างอิงจากงานของ สุภา ไยเมือง (2555 : 175-178) อันได้แก่ 1) การพึ่งตนเองด้านอาหาร 2) สิทธิในฐานะทรัพยากรธรรมชาติชุมชน 3) สิทธิในฐานะทรัพยากรการผลิต 4) ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางเศรษฐกิจและสิทธิในระบอบอาหาร 5) การเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ 6) มิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนา 7) ความเสี่ยงความเปราะบางของชุมชน 8) ศักยภาพของครัวเรือนและชุมชนในการปรับตัวกับสภาวะความมั่นคงทางอาหาร โดยพบว่าผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ มีการพึ่งพาตนเองเป็นสัดส่วนครึ่งหนึ่งจากแหล่งอาหาร ในด้านสิทธิในฐานะทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้นพบว่า พืชอาหาร และสัตว์ป่ามีส่วนช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์และมีชนิดพืชผักรวมทั้งสัตว์ที่หลากหลาย โดยสามารถหาอาหารจากป่าได้จำนวน 29 ชนิดต่อปี คิดเป็นสัดส่วนแหล่งอาหารของชุมชนร้อยละ 25 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณธิกา จันทร์กลม (2549:54) ที่ได้พบว่าชาวมูเซอบ้านใหม่พัฒนา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีการใช้ประโยชน์พืชอาหารป่า

และพืชสมุนไพรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารถึงปีละ 84 ซึ่งเป็นพืชอาหารจากป่าโดยรอบหมู่บ้าน โดยแบ่งช่วงเวลาการเก็บหาเป็น 2 ลักษณะ คือ เก็บได้ตลอดปี และเก็บได้เฉพาะฤดูกาล นอกจากนี้พืชอาหารป่ายังเป็นแหล่งรายได้ของครัวเรือน รวมทั้งช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อพืชอาหารเพื่อบริโภคได้ถึง 1 ใน 7 ของเงินรายได้ในแต่ละปี

สำหรับสิทธิในฐานะทรัพยากรการผลิตของชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวกับที่ดินทำกิน ข้อจำกัดภายใต้เขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก ประเด็นสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศ์ยิมนันตะสิริ, บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล และยุภาพร ศิริบัติ(2553 : 48) ที่ได้พบว่าขนาดการถือครองพื้นที่ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยได้อธิบายว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาของชุมชน 4 ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ที่มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 5 ไร่ จัดเป็นครัวเรือนที่มีความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหาร ที่ควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก งานวิจัยต่างประเทศที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของที่ดินต่อความมั่นคงทางอาหารอีกเรื่องหนึ่งเป็นงานวิจัยของ Bathsheba (2012 : 57-65) ที่ได้เสนอว่า หากสตรีที่เป็นผู้ผลิตถิ่นภายในประเทศและเป็นผู้เลี้ยงสัตว์รายได้อาจเข้าถึงการครอบครองที่ดินจะทำให้ความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีรายงานของ Wiebe (2003 : 43-48) ที่ได้สรุปว่าความแตกต่างของคุณภาพดินส่งผลต่อความแตกต่างของผลผลิตทางการเกษตรในประเทศต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ โดยความเสื่อมโทรมของดินที่มีผลต่อผลผลิตนี้จะส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารอันเนื่องมาจากการสูญเสียผลผลิตในภาพรวม ส่วนประเด็นมิติทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและสิทธิในระบบการค้าอาหารของชุมชนนั้น พบว่า มีการใช้จ่ายด้านอาหารมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด ครัวเรือนผู้ไม่มีที่ดินและผู้มีที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกมีรายได้ไม่พอค่าใช้จ่ายทางอาหาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าที่ดินมีผลต่อมิติทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสิทธิในระบบการค้าอาหารของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉราทองประดับ, อนุช นิสสหา, พิไลวรรณ ประพฤติ และ สมศักดิ์ บรมธนรัตน์ (2552 : 9 - 10) ที่พบว่าตัวแปรเกี่ยวกับที่ดินทำกินมีความสำคัญมากที่สุด ต่อระดับความมั่นคงด้านอาหาร ด้านการมีอาหารของครัวเรือน ส่วนในด้านการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพพบว่าอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากยังคงมีการใช้สารเคมี ในกระบวนการผลิตพืชทุกชนิด ยกเว้นการผลิตชา นอกจากนี้ยังไม่มีความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งผลิตอาหารที่เชื่อมโยงกับบริโภคว่ามีความปลอดภัยเพียงใด

ข้อมูลที่สนับสนุนข้อเท็จจริงในเรื่องนี้คือ บทความของ พชร แก้วกล้า (2553 : 7)

ที่กล่าวถึง ผลการตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหารในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด จากตัวอย่างของผักและผลไม้ ทั้งที่ผลิตในประเทศ และนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีน พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างทุกประเภทที่ทดสอบมีการปนเปื้อนของสารเคมีตกค้างทางการเกษตรอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้านมิติทางวัฒนธรรมและการพัฒนาที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารพบว่ายังคงมีวัฒนธรรมการแบ่งปันอาหารระหว่างญาติพี่น้อง และแบ่งปันอาหารตามประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นในรอบปี ได้แก่ ประเพณีกินวอ (เขาะจาเว) ประเพณีทำบุญศาลา (สาละเตเว) ประเพณีเข้าพรรษา (เข้า เว) ประเพณีออกพรรษา (ออ เว) และประเพณีกินข้าวใหม่ (จาซือเอเว) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พฤกษ์ ยิมมันตะสิริ, บุศรา ลิมนิรันดร์กุล และ ยุภาพร ศิริบัติ (อ้างแล้ว : 63) ที่ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของฐานวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ศึกษา 4 ชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ว่าสามารถขอ แลก แบ่งปันกันในชุมชนได้ถึงร้อยละ 25 มีการแบ่งปันอาหารกันระหว่างครัวเรือน ที่รวมทั้งเครือญาติและเพื่อนบ้านอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้งร้อยละ 91 และมีวัฒนธรรมการทำบุญ ประเพณีที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนแบ่งปันในชุมชน สำหรับประเด็นความเสี่ยงและความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชน พบว่ามีแนวโน้มที่จะเผชิญปัญหาความเปราะบางในการหาอาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก ซึ่งความเสี่ยงดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุภา ไยเมือง (อ้างแล้ว : 163) ที่ระบุว่า ความเสี่ยงและความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเป็นผลมาจากการหาอาหารจากธรรมชาติได้น้อยลง อันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ หรือการเข้าถึงแหล่งอาหารจากธรรมชาติ ความสามารถของครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารยังอยู่ในระดับต่ำเพราะไม่มีการปลูกพืชอาหารไว้กินเอง และยังไม่มีการรวมกลุ่มทางสังคมช่วยเหลือกันในด้านอาหาร โดยอธิบายได้จากงานวิจัยของ Bernard (2011 : 107-109) ที่พบว่าเครือข่ายทางสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความมั่นคงทางอาหาร โดยเมื่อเครือข่ายทางสังคมใหญ่ขึ้นจะทำให้มีสัดส่วนของสมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น

การวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สิทธิรัฐ ประพุทธ-นิตสาร (2547: 17) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนา หรือแก้ปัญหาชุมชนโดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยสามส่วน ส่วนแรกคือ ชาวบ้านซึ่งประกอบด้วยผู้นำ และกลุ่มคนที่ประสบปัญหา

ส่วนที่สองคือนักพัฒนาที่อยู่ในท้องถิ่นทั้งที่มาจากองค์กรภาครัฐ และนอกภาครัฐ ส่วนที่สามคือนักวิชาการที่เป็นนักวิจัย ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาของชุมชน รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารคือการจัดตั้งกลุ่มปลูกผัก ที่ได้ร่วมกันมีการวางแผนปฏิบัติการ กำหนดกิจกรรม ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งสมาชิกกลุ่มปลูกผัก มีความเชื่อมั่นว่าการปลูกผักสวนครัวเป็นวิธีที่เหมาะสมมากในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน โดยมีเห็นว่าเมล็ดพันธุ์พืชผักพื้นบ้าน สามารถเจริญเติบโตได้ดีและ เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านได้ในระยะยาว ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hart (2013: 321-333) ที่ได้ยืนยันว่าผักพื้นบ้านของแอฟริกาสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ กึ่งแห้งแล้งได้ดีกว่าผักแปลกใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมการเกษตร และยังสามารถผลิต อาหารได้อย่างน้อยถึงสองครั้งในรอบวงชีวิตของพวกมัน อีกทั้งยังสามารถนำเอาผลและ ใบของพืชผัก พื้นบ้านเหล่านี้ มาตากแห้งเพื่อเป็นแหล่งอาหารในช่วงฤดูหนาวอีกด้วย

สิ่งสำคัญที่ได้พบจากงานวิจัยคือ การให้ความเคารพ ผู้นำของลาหู่ เป็นกุญแจสำคัญ ของการบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ โดยทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะแบบจำลอง ISLEADER เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮ ที่ได้จาก การถอดประสบการณ์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการเสริมสร้าง ความมั่นคงทางอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศบ้านโป่งไฮโดย มีรายละเอียดคือ

IS เป็นการสะท้อนภาพรวมของบ้านโป่งไฮ ว่าชาวลาหู่ที่อาศัยอยู่ที่บ้านโป่งไฮ เป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (I : Internally Displaced Persons) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความ ต้องการพิเศษจึงต้องการการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานใน ระดับท้องถิ่น (S: Support)

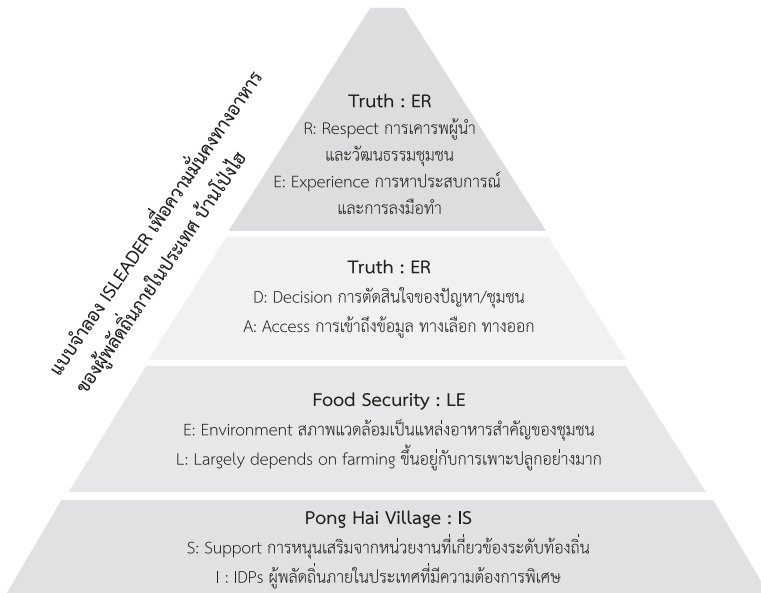
LE เป็นการสะท้อนสภาพความมั่นคงทางอาหารของบ้านโป่งไฮ ว่าขึ้นอยู่กับ การเพาะปลูกเป็นอย่างมาก (L : Largely depends on farming) และนอกจากนี้ ยังพบว่าสภาพแวดล้อม (E : Environment) เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน

AD เป็นการสะท้อนถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารของโป่งไฮ ว่าต้องมีการเข้าถึง (A : Access) ข้อมูลของทางเลือก ทางออกต่าง ๆ ซึ่งในการตัดสินใจ (D : Decision) ในการเลือกทางออกนั้นต้องให้คนบ้านโป่งไฮเป็นผู้ตัดสินใจ

ER เป็นการสะท้อนถึงข้อเท็จจริงว่าในการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารของ บ้านโป่งไฮนั้นต้องมีการหาประสบการณ์ (E: Experience) อันได้แก่ การไปศึกษาดูงาน

และการลงมือปลูกผักสวนครัว โดยทั้งนี้การแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารของบ้านโป่งไฮจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดอยู่ที่การเห็นชอบและการรับรองจากผู้นำ ดังนั้นการเคารพ (R : Respect) ผู้นำของบ้านโป่งไฮจึงสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

ภาพที่ 1 แบบจำลอง ISLEADER เพื่อความมั่นคงทางอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ บ้านโป่งไฮ
(ที่มา: พจนานถ อินทรมานนท์. 2558)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การลดความเสี่ยงของการพลัดถิ่นภายในประเทศ เนื่องจากการพลัดถิ่นภายในประเทศมักก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ หลายประการ และรวมถึงปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร
2. การประยุกต์ใช้แบบจำลอง ISLEADER ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารกับบริบทชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศอื่น ๆ รวมทั้งชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่ม

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาชุมชนและผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ

1. การให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการติดตามความเป็นอยู่และให้ความช่วยเหลือ ทางมนุษยธรรมของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ
3. ควรให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมของชุมชนอาทิ วัฒนธรรม ประเพณี และระบบภูมิปัญญา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบความมั่นคงทางอาหารในชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศหลาย ๆ แห่ง และหลายชาติพันธุ์
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงทางชีวภาพด้านอาหารและการเกษตรในชุมชนผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการด้านสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2550). การถอดประสบการณ์การอพยพโยกย้ายหมู่บ้านเครือข่ายผู้พลัดถิ่นภาคเหนือ. เชียงใหม่: มปป. (อัดสำเนา).
- บัณฑิต ปิยะศิลป์. (2549). เกษตรกรรมยั่งยืนรากฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2557, จาก <http://www.thaingo.rg/cgi-bin/content/content2/show.pl?0385>.
- พชร แก้วกล้า. (2553). สสำรวจคุณภาพผักในประเทศ. วารสารฉลาดซื้อ, 17(116), 6-9.
- พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ, บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล และยุพาพร ศิริบัติ. (2553). การพัฒนาตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารภายใต้บริบทสังคมไทยจังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- วรรณธิกา จันทร์กลม. (2549). ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชอาหารป่าและพืชสมุนไพรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนบ้านใหม่พัฒนา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร. (2547). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- สุภา ไยเมือง. (2555). **ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน**. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- อัจฉรา ทองประดับ, อยุทธ์ นิสสหา, พิไลวรรณ ประพฤติ และสมศักดิ์ บรมธนรัตน์.(2552). **ระดับความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนในตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช**. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 6 : พลังงานทดแทนและความมั่นคงทางอาหารเพื่อมนุษยชาติ : มปป. (อัสสัมชัญ).
- Bathsheba F. Bryant-Tarpeh. (2012). **Challenges for Internally Displaced and Refugee Women in Gaining Access to Land for Food Security and Production in Post-Civil War Sierra Leone (2002-2011)**. A thesis for Master of Art. Harvard University: Washington, D. C.
- Bernard, B. Obaa. (2011). **Role of social networks in food security among formerly displaced households in post-conflict Lira, northern Uganda. A dissertation for Doctor of philosophy**. Iowa State University, Ames, Iowa.
- FAO. (2013). **Hunger statistic: Thailand 2011-2013**. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2557, จาก <http://www.fao.org/hunger/en/>.
- FAO, WFP and IFAD. (2012). **The State of Food Insecurity in the World 2012. Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition**. Rome, FAO.
- Hart, T. G. B. (2013, January 21). **The significance of African vegetables in ensuring food security for South Africa's rural poor**. Agric Hum Values, 2011(28), 321-333, สืบค้นจาก <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10460-010-9256-z>.
- Wiebe, K. (2003). **Linking Land Quality, Agricultural Productivity, and Food Security**. Resource Economics Division, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture: Agricultural Economic Report. No.823. Agricultural Economic Report No. 823